

Platon'da *Demokratia* Kavramı

Özet

Halkın elinde bulundurduğu kamusal güç olarak tanımını yapabileceğimiz demokrasi kavramı insanların her dönemde ilgilendiği ve içeriğine farklı anlamlar yüklediği bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kavramı felsefe alanında tartışan ve kavramla ilgili oluşan sorunlara yönelik yanıt denemesine girişen Platon *demokratia* kavramını diğer yönetim biçimleri (*timarkhia*, *oligarkhia*, *patriarkhia*, *tyranlık*) arasındaki dönüşümlere bağlı olarak ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Bu çalışmada Platon'un *demokratia* anlayışını temellendirmek üzere filozofun demokrasiye ilişkin kaygılarını daha iyi anlayabilmek için *demokratia* kavramının Eski Yunan'da nasıl bir düşünce -eylem alanı bulunduğu değinilecek ve buna bağlı olarak kavramın felsefi alanda filozofun eserlerinde nasıl tartışıldığı **Devlet**, **Devlet Adamı** ve **Yasalar** diyalogları temel diyaloglar olarak ele alınarak araştırılacaktır. Çalışmamızda ileri sürülecek tez ise Platon'un *demokratia* karşıtı bir tavır sergilemesidir. Her ne kadar düşünür, olgunluk ve yaşlılık olarak ifade edebileceğimiz dönemlerinde yer yer *demokratia*'ya yönelik ılımlı bir tavır içine girse de söz konusu yönetim biçiminin toplumu yozlaşmaya götüreceğini de ısrarla vurgulamaktadır.

Anahtar Sözcükler

Demokratia, Devlet, Yasa, Ahlak, Akıl, Devlet Adamı, Eğitim (*Paideia*).

Giriş

Demokrasi¹ Eski Yunanların şaşkırtıcı ve hayranlık uyandırıcı buluşlarından biridir. Demokrasinin Eski Yunan'da ortaya çıkışı ile felsefenin ortaya çıkışı arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin nedeni “demokratik düşüncenin evriminin, insanın <akıllı>bir varlık olduğu inancından kaynaklanan, insana saygı anlayışına dayanan, iyimser bir dünya evriminin görüşünün olmasıdır” (Kışlalı 1984: 70-71). Bu yönüyle Eski Yunan, *demokratia* ve *philosophia*'nın gelişmesinde, birbirleriyle olan etkileşimin sürdürülmesinde önem arz etmektedir. Atina'da doğup büyüyen bir filozof olarak Platon, demokrasinin her bir özgür yurttaşına (*polites*) sunduğu eleştiri yapabilme olanağıyla zamanının demokratik yönetimini, felsefe zemininde ‘*demokratia*’ kavramı bağlamında eleştirmiş ve ideal bir devlet düzeni kurmaya çalışmıştır. Platon’a göre, demokrasi çok yönlülüğü ile türlü renklere boyanmış bir kaftan gibi insana hoş gelse de, hatta ilk başta yönetim biçimlerinin en iyisiymiş gibi görünse dahi böylesine bir yönetim biçimiyle sağlıklı gerçek bir devlet oluşturulamaz (Platon 2006: 557 c, d).

Ona göre demokrasi dejenereleşmekte, devlette disiplinsizlik hâkim olmakta ve kuru vaatlerle halkı kandırmaya çalışan *demagogoslar* (halk önderleri) devlette belirmektedir (Okandan 1948: 509). Bu anlamda demokrasi en iyi yönetim biçimi değildir. Platon için ferdin hak ve özgürlüklerinin bir değeri yoktur. Önemli olan bireyin değil, devletin iyiliği, mutluluğudur. Bu anlamda Platon halkın yönetimini reddederek erdeme (*arete*)² ve bilgiye dayananların, adalet (*dikaio syne*) hükmünün oluşmasını mümkün kılanların yönetiminde söz sahibi olacağı bir devlet tasarlamaktadır. Atina köleci demokrasisinin bir bunalımına tanıklık eden Platon’un ideal devlet tasarımı şu durumda, Popper’in deyişiyle, “çözülmenin eşiğinde görünen bir uygarlık için düşünüş ve davranış ölçülerini yeniden kurma yolunda bir girişim sayılabilir” (Popper 2008: 280). Amaç, doğru siyasal düzeni bulmaktır. Bu düzen arayışının kaygısı ise insanların

¹ Demokrasi (*Demokratia*) sözcüğü, Eski Yunanca (Grekçe) kökenli bir sözcük olup, *demos*¹ ve *kratos* sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir. *Demos*, bir topluluğa ait toprak parçası (part de territoire appartenant à unecommunauté), ülke (cree, pays), toprak (terre), halk (peuple) anlamlarına gelmektedir. *Demos* kavramı insanların yaşadığı bölge ismine karşılık gelmekle birlikte o bölgenin insanlarını nitelemek için de kullanılmıştır (Hornblower&Spawforth 1996: 451). Ancak *demos* kavramı o bölge insanların tümünü içermemektedir (Boisacq 1938: 182-183). Burada *demos*la kastedilen o bölgenin özgür insanlarıdır. Bir Atinalı hangi *demos*'a bağlıysa babasının soyuyla değil de o *demos*la anılmıştır. Dolayısıyla bir Atinalı *demos* üzerinden kendisini tanımlamıştır. Hellenler bazen *demos*'u ‘fakirler’, ‘çoğunluklar’ anlamını verecek şekilde kullanırlarken, bazen de ‘insanlar’, ‘halk’ ve ‘Atinalılar’ olarak kullanmışlardır. Buradan anlaşılıyor ki Şenel’in aktardığı üzere demokrasi onu eleştiren aristokratlar tarafından sıradan halkı küçümsemek için kullanılmıştır; ancak yine de bu sözcük özellikle Atina ve diğer kent devletlerini açıklamak için kullanılmıştır (Özdemir&Şimşek 2006: 2). Platon için *demos*, gerçek bilgidен uzak, samlarına hapsolan kalabalıktır (Platon’un kalabalık için kullandığı terimler, *to plethos*, *ta polla*, *demos'tur*) Demokrasi sözcüğünün Eski Yunanca kökenli diğer dayanağı olan *kratos* (*Gen.kras*) (İon lehçesinde *kartos*) ise, kusursuz (excellent), kuvvetli (fort), sağlam (robuste; solide), güçlü (puissant), dinç (vigoureux), coşkulu (vehement) anlamlarına gelmektedir (Liddell&Scott 1968: 990).

² *Arete*, erdem anlamında kullanılan, varlığın varoluş amacını gerçekleştirmek suretiyle ulaştığı payeyi gösteren kavramdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Liddell&Scott 1968: 238.

kendi iddialarını değerlendirme açısından onları –devlette herkesin kendi işini yapması koşuluyla- özgür bırakarak istikrârlı siyasal bir düzen oluşturmaktır. Bu düzenin oluşumu için de, asgari koşulları parçalamadan bireylerin ahlaki iddialarını, siyasal düzene yönelik yükümlülüklerini tanımak gerekli olacaktır. **Devlet** böyle bir amacın ürünü olarak felsefi bilgelik ile siyasal yönetimi birleştirme denemesidir. Platon, **Devlet** diyalogunda ideal devlete yakınlık ölçüsünde, yönetim biçimleri sıralamasında *demokratia*'ya dördüncü sırada yer vermektedir. Buna göre en iyi yönetime –yetkin devlete- benzer olandan, en aşağı yönetime gidişteki sıralama, monarşi (*monarkhia*)-aristokrasi (*aristokratia*), timokrazi ya da timarşi (*timarkhia*), oligarşi (*oligarkhia*), demokrasi, tiranlık şeklinde olmaktadır. Platon **Devlet Adamı** diyalogunda da sıralamayı monarşi (tekin yasalı yönetimi), aristokrasi (azınlığın yasalı yönetimi), yasalı demokrasi (çoğunluğun yasalı yönetimi), yasadışı demokrasi (çoğunluğun yasadışı yönetimi), oligarşi (azınlığın yasadışı yönetimi) ve tiranlık (tekin yasadışı yönetimi) şeklinde yapmaktadır. **Yasalar** adlı eserinde ise yeni bir yönetim biçimi olarak patriarşiden(*patriarkhia*) söz eder ve ideal devletten sonra, en iyi ikinci devletin yönetim biçimi olarak monarşiyi ve demokrasiyi birleştirerek karma yönetimi ileri sürer.

Dikkat edilmesi gereken Platon'un yaklaşık altmışlı yaşlarında tamamladığı **Devlet** adlı eserinde demokrasiye karşı sert bir tavır içerisindeyken, **Devlet**'ten sonra yazdığı **Devlet Adamı** ve **Yasalar**'da daha ılımlı bir tavır içerisinde olmasıdır. Öyle ki **Devlet**'te demokrasi, en iyi devlete yakınlık sırasında oligarşiden sonra gelirken, **Devlet Adamı** diyalogunda oligarşi demokrasiden daha alt seviyede gelecek şekilde tasarlanmıştır. **Devlet Adamı**'nda önemli bir husus, Platon'un ideal devlette önemsemediği yasaları **Devlet Adamı**'nda önemsemesi, yönetim biçimlerinde yasaları uygulaması ve yasalığın yasadışlıktan üstün olduğunu belirtmesidir. Bu anlayışla yasalı demokrasi, yasadışı demokrasiden üstündür.

Platon'un **Yasalar**'da yasalara, diğer diyaloglardan daha da önem verdiği anlaşılır. Onun, **Devlet Adamı**'ndan sonra yazdığı ve son eseri olan **Yasalar**'da demokrasiye karşı daha ılımlı olduğu söylenebilir. Ne baskıcı yönetim olarak tek başına monarşi, ne de demokrasi bireylere sağladığı aşırı özgürlük ilkesiyle devletin iyiliğini, mutluluğunu sağlayabilir; ancak en iyi yönetim her iki yönetim biçiminin birleşmesiyle, karma yönetimin oluşturulmasıyla gerçekleşebilir. Platon **Devlet Adamı**'nda ise Tanrı-kral egemenliğinde, ideal olandan sonra, uygulaması daha mümkün olan yönetimi önermektedir. Son eseri **Yasalar**'da Magnesia kenti örneğini vererek, ideal devletle mukayese edildiğinde, pratik hayatta uygulanabilirlik açısından daha kolay bir yönetim biçimi önermektedir.

Platon her ne kadar son eserinde diğer eserlerine oranla, demokrasiye karşı çok daha ılımlı bir tavır içerisinde görülse de, Atina demokratik devletinin, deniz kıyısında kurulmuş, deniz ticaretine dayalı bir site olmasına karşılık, en iyi ikinci devlet olarak Magnesia kentinin deniz kıyısında kurulmaması dikkate alındığında, bu durumun Atina imperyalizminin bireyde, devlette oluşturduğu ölçüsüzlüğü oluşturduğuna yönelik Platon'un karşı çıkışının göstergesi olduğu anlaşılır.

Eski Yunan'da Demokrasi

Platon'un *demokratia* anlayışını anlayabilmek ve bu anlamda oluşacak felsefi sorunları daha iyi görebilmek için, onun yaşadığı dönem itibariyle demokrasininin gelişme olanağını bulduğu Yunan demokrasisine ve demokratik anlayışın düşünüş açısından nasıl olgunlaştığına bakmak yararlı olacaktır. Eski Yunan'da ilk kez demokrasinin ortaya çıkışı, Atina'da henüz bir düşünce olarak Drakon'la başlamış (MÖ.624-621) bir yönetim biçimi olarak Solon (MÖ.640-559), Peisistratos (d.MÖ. 6.yüzyıl başları ö. MÖ. 527) ve esas olarak söz konusu yönetim biçiminin olgunlaştığı Kleisthenes'e (MÖ.6 yüzyıl başları) ve Atina demokrasisinin altınçağını yaşadığı Perikles'e (MÖ.495-429) kadarki olan süreci kapsamaktadır.

Drakon'un hazırladığı ağır ceza yasalarıyla demokrasi adına olumlu bir gelişme, Atina'da o zamana kadar var olan aristokratik içerikli sözlü yasalar olan *thesmoi* yerine, insan eliyle yazılmış somut, belgelenebilir, kanıtlanabilir olan *nomos*ların yer almasıdır. Bu anlamda sözlü hukuk, yerini yazılı hukuka bırakmıştır. Bu, polis için yeni bir düzendir.³Bu yeni düzenle Atina polisi kendi iktidarını belirleyici bir olguyu meydana getirmiştir. Siyasal alanda *nomoi*'un yer almasıyla yasalar karşısında özgür kişilerin eşit olması fikri oluşmuş ve birey-devlet arasında somut bir bağ kurulmuştur (Ağaoğulları 2006: 29). Drakon'un yaptığı kanunların dönemin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz oluşuyla, daha fazla siyasi ve ekonomik bağlamda gelişmiş kanunlar yapılabilmesi için aristokratlarla köylüler arasında arabulucu olarak kendisine geniş yetkiler verilen Solon, demokrasinin kendi içinde barındırdığı nitelikleri (*isonomia-eleutheria-isegoria*) düşünüş olarak reformlarında barındırması dolayısıyla Atina demokrasinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Aristoteles'e göre ise Solon, reformlarıyla getirdiği yeni sosyal düzenle, kendisine kadar ki olan eski toplum düzenindeki doğuştan asil oluşun aristokratik oluş anlamına geldiği anlayışın aksine, toplumda insanları asilliklerine göre değil de ekonomik varlıklarına göre ayırmıştır (Aristoteles 2005: VII).⁴

Solon'un reformlarıyla getirdiği yeni sosyal düzene ek olarak demokrasi açısından olumlu bir gelişme, kurduğu meclislerdir. Bu meclisler (*ekklesia*⁵, *heliaia*⁶,

³ Herodotos, Eski Yunanların kanunların kendilerince üstün gördüklerini Spartalı Demaratos ağzından Kserkses'e karşı belirtir. Bkz, Herodotos 1983: 3.81, 3.82,4.137, 6.43, 6.131.

⁴ Solon'un toplumu ayırdığı dört sınıf, *pentakosioimedimnos*lardan, *zevgit*lerden, *hipeus*lerden ve *thet*lerden oluşmaktadır. *Pentakosioimedimnoslar*, 500 *medimnoi* (Eski Yunancada ölçek anlamına gelir. *Bir medimnos*, 38 kg ya da 50 litre demektir. Bkz. Tekin 2008: 77. 300 ürün elde edenler, *Zevgitler* (ağır silahlı piyadeler) 200- 300*medimnoi* ürün elde edenlerden, *hippeusler* (atlılar) 300-200 *medimnoi*ürün elde edenlerden, *thetler* (işçiler) ise 200 *medimno*dan az ürün elde edenlerden oluşmaktadır.

⁵ *Ekklesia* tüm sınıflara açık olmaktadır. Şenel'e göre, "halk sınıflarının bütün vatandaşlara açık oluşu demokratik özelliğidir" (Şenel 1970: 119). *Ekklesia*'nın önemli bir özelliği bahsedilen isimlerin yaptığı reformların gelişim sürecinde söz konusu meclise, her yurttaşın katıldığı bir meclis olma niteliğine sahip oluşudur.

⁶ *Helialia* ise Atina demokrasisinin Solon'un kurduğu en demokratik bir kurum değerini taşımaktadır. Halk mahkemesi olarak ifade edilebilecek *helialia* 301 ya da 501 kişilik kalabalık yargıçların toplanmasıyla oluşan meclise 30'unu doldurmuş her Atina vatandaşının sınıfına bakılmaksızın seçilmektedir. *Helialia*, kararlarında asiller karşı halkın tarafını tutup Atina'nın siyasal arenasında büyük bir rol oynamıştır (1970: 118). Bunun için Aristoteles,

*areopagos*⁷, *boule*⁸) demokrasinin kurumsallaşmasında önemlidir. Bunun nedeni siyasi oluşumun sağlanmasında hak, adalet eşitlik sorgulamasının talep bağlamında birey tarafından yapılacak olması ve böylelikle ancak bireyin hukuk varlığı konumuna gelmesidir.

Solon'un demokrasi açısından bir diğer önemi borç köleliğini kaldırmış olmasıdır (Şenel 2008: 163,125). Eski Yunanca 'bir yükü silip atmak' anlamına gelen *seisakhteia* ile *demokratia* arasındaki ilişkinin önemi, kişinin özgürlüğü, haklarının korunumu bağlamındadır. Şunu da belirtmek gerekir ki *seisakhteia* ile demokraside olumlu gelişme olmuşsa da yoksulluk ve işsizlik toplumda varlığını sürdürmüş, beklentilerin aksine toprak dağıtılmamasıyla toplumda gerilim oluşmuştur. Sonunda topraksız kalan köylüler Peisistratos'un kendilerine öncülük etmeleriyle Atina sosyal hayatına katılmışlardır (Mansel 2004: 193).

Peisistratos'un mevcut aristokratik yönetime karşı tavrı almış olduğunu *areopagos*'un eski gücünü kaybetmeye başladığından anlıyoruz. Böylece aristokratik yönetimin nüfuzunu kaybetmeye başlamış olması demokratik yönetime giden yolda önem taşır. Peisistratos'un ölümünden sonra oğulları Hippias ve Hipparkhos toplumu tiranca yönetmişlerdir. Hipparkhos'un halkın gözünden iyice düşmesiyle halk, tiranlara karşı Kleisthenes başkanlığında birleşerek tiranı devirme yolları aramışlardır (a.e, 194).

Kleisthenes MÖ.508-507 yılında aristokratik yönetimi yıkarak, halkın yönetime katılmasını sağlayıp yeni bir yönetim şekli oluşturmuştur. Aristoteles, Kleisthenes'in reformlarını anlatırken şöyle söylemektedir:

Halk partisinin başına geçen Kleisthenes tiranların devrilmesinden üç yıl sonra İsağoras'ın *arkhonlu*ğunda şu değişiklikleri yaptı. Daha önceden dört kabileye ayrılmış olan *arkhon*ları on kabileye böldü. Bunu yaparken halkı birbirine karıştırmayı ve daha fazla kişinin devlet yönetimine katılmalarını sağlamayı planlıyordu (Aristoteles 2005: 22).

Kleisthenes'in yaptığı reformlarda insanların soyları ile değil, ön isimleri ve soyadı olarak bağlı buldukları *deme* ismiyle çağırılma zorunluluğunun getirilişi aristokratik yönetime yıkıcı bir etkidir.

Anlaşıyor ki, Solon reformlarındaki topluma ilişkin yapılan dört sınıf ayırımında, yönetimde *arkhon* olabileme ilk sınıfa aitken, Peisistratos'ta *zevgit*leri de kapsamış, Kleisthenes zamanında ise *hippeus*lere de yer verilmiştir. Ancak Şenel'e göre bu, tam bir demokratik reform değildir. Çünkü vatandaşlık kapasitesi genişletilmiş ve bu vatandaşlık MÖ. 508'de yapılan devrimde vatandaş olanların soylarına

“mahkemelerde oyu elinde tutan halk, devleti de elinde tutuyordu”¹¹ ifadesinde bulunur (Aristoteles 2005: 19).

⁷ *Areopagos*, görev süresi dolan *arkhon*ların (Atina'nın en büyük otuz *magistrat*'ına verilen isim) daha sonraki hayatlarında yaşamlarının sonuna değin üstlenebilecekleri bir sorumluluğu gerçekleştirecekleri bir kurumdur.

⁸ Bkz. Ağaogulları 2006: 34, Karş. Aristoteles 2005: VIII.

⁸ *Ekklesia*'nın çok fazla kalabalık üyesi olduğundan Solon, *ekklesia*'nın yasa tasarılarını saptanması, gündem maddelerini hazırlanması amacıyla her kabileden 100'er kişi seçerek dört yüzler meclisini (*boule*) oluşturmuştur. Bkz. Robinson, 2004: 79. *Boule*olarak adlandırılan bu meclisin devlet işlerini denetleme ve yasalara aykırı davranışları cezalandırma, sürgün edebilme, vatandaşlıktan çıkarma yetkisi de bulunmaktadır. Bkz. Aristoteles 2005: VIII.

hissetirilmiştir ve soy ölçüsüne dönüştürülmüştür. Böylece o, yapmış olduğu devrimle aristokratik jeoloji yerine MÖ.508'deki atanın ikametgâhına dayanan <demokratik jeneoloji>yi koymuştur (Şenel 1970: 225).

Kleisthenes demokrasinin kuruluşunda önemli bir yönetici olmakla birlikte bazı aristokratik kurumlara dokunmamıştır; ancak şurası da bir gerçektir ki O, reformlarıyla aristokratik örgütlenişi ortadan kaldırmış, aristokratik nüfuzu kırmıştır. Onun reformlarıyla Atina'da oturan *metoikoslar* (ticaretle uğraşan yabancılar) hariç egemen *demos*'tur. Bu şekilde, halkın yönetime katılma hakkı olan yönetim biçimi demokrasi adını almıştır (Mansel 2004: 204). Atina'yı demokratlaştırma çabası komutan-devlet adamı Perikles'le devam etmiştir. Perikles bunu MÖ. 457 yılında herkesin *ekklesiaya* katılımını sağlamak amacıyla bir ödenek yoluyla gerçekleştirmiştir (Aristoteles 2005: 27). Onun zamanında halk mahkemeleri ve halk meclisi en halkçı biçimlerini almışlardır. Perikles demokrasinin emperyalist bir politikayla ekonomik temelde gerçekleşmesini, deniz aşırı ülkelere, kentlere yerleşimci göndermekle yapmıştır.

Bu bağlamda Atina'nın demokratlaşmasında Drakon'un çıkarttığı ceza yasası ile başlayan süreç Solon'un, Peisistratos'un, Kleisthenes'in Perikles'in yaptığı reformlarla devam etmiştir. Yapılan reformlarla kan bağına dayanan kabile örgütlenmesine son verilerek, yerini temel alan ve *deme* olarak adlandırılan mahalle örgütlenmesi kurulmuş, toplum soya değil de servete göre ayrılmış borç köleliği ortadan kaldırılmış, *ekklesianın* yetkileri artırılarak halkın mahkemelere katılımı için bir ödenek çıkartılmıştır. Bu reformlar, aristokrasinin toplumdaki etkinliğine yönelik önemli darbeler olup demokrasinin Atina'da ortaya çıkışını sağlamıştır.

Reformların demokrasi adına sağladığı önemli nitelikler demokrasinin de parolaları olan Yunanca translitirasyonu ile özgürlük ifade edilebilecek *eleutheria* ve eşitlik olarak ifade edilebilecek *isonomia*'dır (Homblower&Spawforth 1996: 451).

Özgürlüğün en önemli yanı kamusal alanda her vatandaşın politik toplantılarda muhatabı olan vatandaşlara hitap edebilme anlamını içeren konuşma özgürlüğünün (*parrhesia*) olmasıdır. *Isonomia*'nın biri politikada eşitlik⁹ diğeri konuşmada eşitlik olmak üzere iki dayanağı bulunmaktadır. Konuşmada eşitlik insanların mahkemelerde kendisini savunma hakkının oluşudur. Öte yandan Atina demokrasisinde insanların meclislerde, mahkemelerde kendini savunması ve kimi insanların yargıçlık yapması için ödeneğin üç *obolos*'a (*Attikedrahme*'sinin –bir tutam madeni bastoncuk, geçer akçe- 1/6 çıkarması değerinde gümüş para) çıkarılması yargıçlığın kazançlı bir iş haline gelmesine neden olmuştur. Bu durum bir insanın cezaya çarptırılması için çok kolay bir yol sağlayarak şehirde *sykphokrates* denilen kimselerin oluşmasına neden olmuştur. Demokratik yönetimin Erhat'ın belirttiği üzere insanların soysuzlaşmasına neden olduğu bir dönemde demokratik teoriden evvel *demokratia*'nın eleştirisi denilecek bir düşünce gelişmiştir (1984: 71). Bu düşünce hareketi içerisinde oligarşik, tiranlık ve demokratik yönetime tanık olan Platon, demokrasinin açmazlarını bir yurttaş olarak görmüş ve felsefe sahasında söz konusu açmazları eleştirmiştir.

⁹ Politikada eşitlik, kanun önünde eşitlik demektir. '*Kata Tous Nomous*'. Bkz.,Simon1996: 451, Karş. Herodotos 1983: 5.78. Karş. Platon 2006: 455c-e, 544 d.

Yönetim Biçimlerindeki Döngü

Platon **Devlet**, **Devlet Adanı** ve **Yasalar** adlı diyaloglarında yetkin bir devletten uzaklaşıldığında hangi yönetim biçimleri olacağını ve onların sıralanışına dair bir hiyerarşi sunmaktadır (Schofield 2006: 102). Platonbu yönetim biçimlerinin birbirlerinden doğuşunu, her birinin yıkılışını, her bir yönetim biçiminde bulunan insan karakterini tasvir etmeye çalışmış, yönetim biçimleri ve yönetim biçimlerinde bulunan insan niteliği arasında ilişki kurarak beş çeşit yönetim biçimine karşılık¹⁰ beş çeşit insan ruhu olduğunu ifade etmiştir (Platon 2006: 544e). Ona göre aristokrasi-krallıktan¹¹ (*aristokratia*), timokrasi (*timokratia*; timokrasiden, oligarşi (*oligarkhia*); oligarşiden, demokrasi (*demokratia*); demokrasiden, tiranlık (*tyrannikos*) doğmuştur (Barker 1960: 286).¹² Platon **Yasalar**'da ideal devlete en yakın yönetim biçimi olarak ileri sürülen patriarşiye¹³ (*patriarkhia*) de değinmektedir.

Timokrasi¹⁴ şiddetle ve zorla ele geçirilmiş ve baskı ile yönetilen bir devlet idare tarzıdır. Timokratik yönetimdeki karışık yaratılışlı insanların hemen her zaman savaş halinde olmaları, savaş hilelerine, oyunlarına önem vermeleri *timokratia*'nın kendine özgü niteliğini oluşturur (Platon 2006: 547e, 548a). Timokrasiden oligarşiye geçiş, onura düşkün yöneticilerin artık bu istenci duymak yerine kendilerini paraya sahip oluşturma zorlamalarıyla psikolojik temelde gerçekleşir (Schofield 2006: 103). Zira oligarşide hüküm süren paradır.

Oligarşik bir toplumda aristokratlar ve toplumlar olmak üzere sınıflaşmalar bulunmaktadır. Sınıflar arasındaki gerilimle halkın ayaklanması aristokratik yönetimin devrilmesine neden olacaktır. Aristokratik yönetimin devrilmesi neticesinde devlet idarecilerinin aralarında yönetimi kura (*klerosis*) ile paylaşmalarıyla *demokratia* kurulur. Bu idare tarzında kişiler içinde bulunduğu, istemediği bir sınıftan uzaklaşabilir

¹⁰ Patriarşi, timokrasi, oligarşi, *demokratia*, tiranlık

¹¹ Platon, başlangıçta oligarşi ve timarşiyi aristokrasinin formları olan rejimler olarak, aristokrasiden doğduğunu kabul etmektedir. Thukudides tarafından 'Yaşlı Oligarkh'ta kanıt olarak gösterildiği gibi **Devlet**'te de en iyi yönetim biçimi olarak aristokrasi olduğu ifade edilir. Platon, aristokrasiyi erdemli bir yönetim biçimi olarak diğer yönetim biçimlerinden ayırt eder. Bkz. Schofield, (2006, s. 103).

¹² Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, söz konusu yönetim biçimlerinin dolaşımı, **Devlet** diyalogu kıstas alınarak düzenlenmiştir. **Devlet Adanı** adlı eserinde Platon, *monarkhia*'yı yetkin devlete en yakın yönetim biçimi olarak ele alır. *Monarkhia*'yı, *aristokratia*, *aristokratia*'yı yasalı *demokratia*, yasalı *demokratia*'yı yarasız *demokratia*, yarasız *demokratia*'yı da *oligarkhia*, *oligarkhia*'yı da *tyrannikos* izlemektedir. Bkz. Platon 1992: 293 d, e, 297 c.

Dikkat edilmesi gereken Platon'un **Devlet**'ten sonra yazdığı **Devlet Adanı** adlı eserinde *demokratia*'nın *oligarkhia*'dan daha üstün tutması ve yetkin devlete yakınlaştırmasıdır. O, **Yasalar** adlı eserinde ise, *monarkhia*'yı *demokratia* ile birleştirerek karma yönetimi önerir. Böylece o *demokratia*'ya karşı olumlu olmasa da önceki dönem eserleriyle karşılaştırıldığında onun *demokratia*'ya karşı daha ılımlı tavrı içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

¹³ Bu yönetim biçimi atadan kalma kuralların oluşturduğu duyulur dünyadaki yönetim biçimlerinden en iyisiymiş gibi gözükabilir. Bkz. Platon 2007: 679 a, b, 680 e.

¹⁴ *Timarkhia*, yunanca şeref, onur anlamına gelen *time* ve iktidar, güç anlamına gelen *kratos* kavramlarının birleşiminden oluşur. Bkz. Barker 1960: 296.

ya da isteyince yapamadığı bir görevi üstlenebilir; ancak bu durumdan memnun olmayanlar halkı zenginler aleyhine kıskırtır ve zenginlerin kendilerini müdafaa etmeleri söz konusu olur. Oluşacak kargaşayı bertaraf edebilmek için bir kişinin yönetimi ele geçirmesiyle de tiranlık doğacaktır (Platon 2006: 562 c).

Demokratia'ya geçişe şu durumda siyasal ve ekonomik eşitsizliğin aynı sınıfta oluşu neden olur. Oligarşide siyasal yapı hastalıklı bir insan bedeni gibi artık sağlıksızlaşır ve küçücük bir bahaneyle bile rahatsızlanarak hastalanabilir. Bunlar oligarşik yönetimde zayıflığın vasfı olarak olumlu bir değerken insan olma değeri açısından yoksulluğun oluşudur. Böylece bu yetkinlikten yoksun olarak oligarşi yıkılır ve *demokratia* eşitlikçi kurumlarıyla kurulur. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, *demokratia*'nın doğuşuyla toplumda zengin fakir ayırımı son bulmaz. Vatandaşlar ruhlarındaki arzulayan yönün ağır bastığı durumda anarşik özgürlüğü seçerler ve demokratik yönetimde yoksullar, söz hakkına kavuştuklarında zenginlerin sahip oldukları mülkü ellerinden alırlar. Yoksullar sahip oldukları mülklerini alanlara karşı tavır aldıklarından, yoksulları koruyucu sınıf olmasına kadarki süreçte fakir ve zengin arasındaki karşılıklı kuşku ve bu kuşkunun düşmanca büyümesi sivil savaşa neden olur (Schofield 2006: 105). *Demokratia* böyle bir çatışmada üstün olan yoksulların bazı zenginleri öldürmeleri, sürmeleri, yurttaşlık haklarını genellikle ad çekme yoluyla¹⁵ eşit bir şekilde dağıtılması yoluyla doğar.

Nasıl ki oligarşiden *demokratia*'ya geçiş toplumda sınıfların çatışması yoluyla oluşmuşsa oligarşik insandan demokratik insana geçiş de benzer özellik gösterir. Bu bağlamda oligarşik toplumda bilgisizlik ve cimrilik içinde yetişen genç kendine binbir çeşit zevk sağlayabilen demokratik insanlarla düşüp kalkınca içindeki yönetim, oligarşiden *demokratia*'ya geçmeye başlar (Platon 2006: 559 e). Demokrasi insanı günü gününe yaşayan insandır (a.e.,561c,d,e)¹⁶ Demokratik insan bazı ahlaki kavramları kullanabilir. O, özgürlüğü anarşi; ihlali, boyun eğmek; saygısızlık olarak adlandırır (a.e.,561a, 560d). Bu insan eşitlik düşkünü bir adamdır. Demokratik insan alaca bulaca bir yaşam sürer. Deyim yerindeyse o, yaşadığı polisin agorasındaki aynadır.

Platon'da *Demokratia* Kavramı

Platon, **Yasalar**'da yıkıcı ve en özgürlükçü iki yönetim biçimini¹⁷ seçip bunlardan hangisinin doğru bir yönetim biçimi olduğunu araştırırken *demokratia* irdelemesine girişir. *Demokratia* irdelemesinde demokratik Attike hükümetinin özgürlük anlayışını da ele alır. Bu yönetim biçimi her türlü denetimden uzak tam bir

¹⁵ Devletin kura ile dağıtıldığı düzen demokratik bir düzendir. Eski Yunan'da demokratik bir seçim aracı olan 'kura' resmi bir eylemin belirtisidir.

"...gerçekten de demokrasi böyle kurulur.. ya silah yoluyla ya da zenginlerin korkuya kapılıp ortadan çekilmesiyle..." Ayrıntılı bilgi için bkz. Platon 2006: 557 a.

¹⁶ Karş. Şenel, 1970: 391.

¹⁷ "Bir tekin hükümeti krallıkla *thyrannos*'luğu, birkaçın hükümeti adı mutlu aristokratlık *oligarkhli* verir demiştik; çokluğun hükümetine gelince ondan da kendisine bir tek ad verdiğimiz demokratlığı çıkarmıştık, ama şimdi onu da iki olarak saymalıyız" (Platon 1992: 302 d, 302 e).

özgürlüğün olduğu yönetim biçimidir. Platon *demokratia*'nın Attike örneğini ve monarşinin kol gezdiği Persleri dikkate alarak her ikisinin de doğru yönetim biçimleri olmadığını anlatmaya çalışmaktadır (Platon 2007: 699 e). Onun *demokratia* ve monarşinin (*monarkhia*) tüm bu olumsuzluklarının belirtilmesindeki amaç, yasa koyucunun doğru, erdemli bir polisin ve vatandaşların oluşumu için neleri göz önünde bulundurması gereğini açıklamaktır. Bu yönüyle Platon **Devlet**'teki erdemli devlet kurma düşüncesini burada da amaç edinmekte ve bunun için en uygun yönetim biçiminin ne olduğuna ilişkin arayış içine girmektedir.

Platon'un *demokratia* ile kastettiği şey özgürlük ilkesi kapsamında toplumun bağımsız olacağı ve kamusal bilinçle yapılan *demos*'un yönetimidir (Barker 1960: 296). Platon'un kalabalığın beyliği olarak ifade ettiği *demokratia*'da yönetim bilimi ve gerçek devlet, devlet adamı bulunmamaktadır. Aksi halde bir devlet bilimi olsaydı on bin kişilik bir devlette yüz veya elli kişi devlet bilimini elde etmeye çalışsadaydı, devlet sanatı sanatların en kolayı olurdu (Platon 1992: 292e, 293 a, b).

Demokratik yönetim soy, sop, servet, eğitim farklılıklarına bakmaksızın bütün yurttaşlara eşit haklar sağlar. *Demokratia*'nın başlangıcındaki bu süreç onun yasalı sürecini oluşturmaktadır. *Demokratia*'nın yasalı yönetimi toplum yararına olurken, yasasız yönetim biçimi olarak görünümü sınıf çıkarına olmaktadır (1960: 206). Yasalı *demokratia*'da, çoğunluk yasalara saygılıdır ve bu süreçte herkese eşit hak tanınır. Özgürlük toplumda alabildiğine genişler. Yasalı *demokratia* en iyi devlete yakınlık açısından üçüncü sırada yer almakta ve diğer yönetim biçimlerinden (monarşi ve aristokrasi) daha zayıf olmaktadır. Yasalı *demokratia*'nın ne iyilikte ne de kötülükte büyük bir gücü vardır. Bunun nedeni kuvvetlerin kalabalık arasında paylaşılmasıdır. Yasalara bağlılık döneminde oluşan yasalı *demokratia*, yasalı yönetim biçimlerinden en kötüsüdür; ancak yasasız yönetim biçimleriyle karşılaştırıldığında öteki yasalı yönetim biçimlerinden sonra yaşamak için seçilecek en son iyi yaşama alanıdır (1992: 303 a, b).

Demokratik yönetimde demokratik insanın *demokratia*'nın sunduğu özgürlük ve eşitliği aşırılığa varacak şekilde kullanması ve böylelikle *sophrosyne* (ölçülülük) ilkesinin yitirilişiyle toplumda yasasız *demokratia*'nın oluşumu gerçekleşir. Şu durumda aşırı özgürlük ve eşitlik tutkusu, toplumda 'yasasız *demokratia*'yı doğurur. Barker'e göre tiranlık ve demokratik yönetimler arasında Platon'un açıkça belirtmediği bir dönem içeren yönetim biçimi olarak 'yasasız *demokratia*' adlandırmasını yapmasına rağmen demokratik süreçte 'son *demokratia*' olarak adlandırılabilir bir yönetim de bulunmaktadır (1960: 298). Özgürlük ve eşitlik devlette yöneten ve yönetilen arasındaki ayrımın kaybolmasına yol açmıştır. Yöneten, yönetilen; yönetilen ise yöneten olur. Eğitimde ise itaat etme ve otoriteye saygı arasındaki ayrım ortadan kalkar. Öğretmen öğrencilerinden korkar olur, öğrenciler ise öğretmenlerini aşağılar. Hatta hayvanlar arasında bile düzen bozulur; eşekler yolda insanlardan korkmaksızın onlara çarparak başıboşluk içerisinde ilerlerler, aşırı özgürlük toplumda bulaşıcı bir hastalık halini alır (Platon 2006: 569 c). Bu oluşanların sonunda insanlar, yazılı olan ve olmayan hukuka boyun eğmez olurlar. Bunlar 'son *demokratia*'daki var olan toplumsal sorunlardır; ancak politik durumlar daha da kaotiktir. Böylesine bir toplumda özgürlükler kısılır, özgürlüğe alışan toplumun bazı kesimleri en ufak kısıtlamaya karşı ayaklanmalar çıkarırlar (a.e., 562 c). Onlar ve koruyucular *demos*'a borçlarını silme ve topraklarını geri verme sözü verirler; ancak toplumda sınıflar arasında rekabetin oluşmasıyla ve

adam öldürmelerin gerçekleşmesiyle birlikte sivil savaş patlak verir. Bunun sonucunda çözüm olarak sürgünden gelenlerden biri halkın önderi olarak seçilir, fakat sergilediği davranışlar ve eylemler onu tirana dönüştürür (Barker 1960: 299).

Platon'un *Demokratia* Eleştirisi

Platon, *demokratia*'ya karşı olumsuz eleştirici tavrını daima korumuş olmasının yanında diğer yönetim biçimleriyle karşılaştırıldığında ve bir sıraya sokulmak istendiğinde onun *demokratia*'ya ilişkin bakış açısında bazı farklılıkların olduğunu anlarız. Platon, **Devlet**'te *demokratia*'yatımarşı ve oligarşiden daha alt seviyede değer biçerken **Devlet Adamı** diyalogunda aristokrasiden daha aşağıda fakat oligarşiden üstün değer vermektedir (Barker 1906: 182). **Yasalar** diyalogunda ise *demokratia*'ya ilişkin tavrı, **Devlet** ve **Devlet Adamı** diyaloglarıyla karşılaştırıldığında daha ılımlıdır. Ancak Platon **Yasalar**'da *demokratia* ve monarşinin niteliklerini bir araya getirmekle birlikte monarşiye daha değer vererek oluşturduğu karma yönetimde halkı bir nevi kandırmaktadır. O, halkın bazı yerlerde memur olmasını sağlasa da kalabalık olarak gördüğü halkı, aristokratlar karşısında küçümsemektedir; ancak **Devlet**'ten farklı olarak **Yasalar**'da egemenliği tek elde tutmayıp, dağıtılması gerekliliğini savunmuştur. Hâlbuki **Devlet**'te tek elde toplanan yönetimin daha iyi bir yönetim olacağını savunmaktaydı.

Onun, egemenliği dağıtma fikri böylelikle bütünün parçalanamayacağı fikrine karşı, önceden bütünün parçalara ayırma ve parçalar arasında denge aramaya girişme düşüncesini meydana getirir. Bu, onun yaşadığı dönemde bir yandan *demagogos*ların (halk önderleri) partisinin bir yandan da aristokratların partisinin aralarında olabilecek çatışmaları önlemek içindir. Ancak bu devlet demokratik bir devlet izlenimi verse de meclislerde, 1. ve 2. sınıfın¹⁸ seçime zorunlu tutulması, sosyal sınıfın ekonomik gelirine göre belirlenip buna göre erdemlerin dağıtılması (servetler belli erdemlere göre olur) söz konusu olur (Şenel 2008: 176).

Bu bağlamda Platon'un *demokratia*'ya yönelik eleştirisini üç bağlamda değerlendirmek mümkündür. Birincisi filozofun yaşamış olduğu dönemi itibariyle kaygılarının anlaşılması yoluyla onun eleştirilerinin değerlendirilmesi; ikincisi Atina'nın mevcut yönetim biçimi olan demokrasinin 'değişime ve bozulma'ya uğraması dolayısıyla iyi bir yönetim biçimi olmamasına yönelik eleştirilerinin değerlendirilmesi; üçüncü olarak da *demokratia*'nın kendinde barındırdığı '*isonomia* ve *eleutheria*' ilkelerine ve onların yol açacağı olumsuz durumlara yönelik eleştirilerinin değerlendirilmesidir.

Platon'un ilk eleştirisi, onun yaşadığı dönem itibariyle 'Peloponnesos Savaşları'nın (Lakedaimonia Savaşları) (MÖ.431-404) insan ilişkileri üzerinde yarattığı psikolojik etkinin olumsuz durumlara yol açarak insanın insan olma değerinin sorgulanmasına neden olması ve Atina'nın demokratik hükümetinin hocası Sokrates'i ölüme mahkûm etmesi bağlamındadır.

¹⁸ *Pentakosioimedimnoive Zevgitler*

İkinci eleştirisi de öncelikle değişim (*metabole*) ve bozulma kavramlarının ontolojik, epistemolojik, etik olarak nasıl temellendirildiği ve bu kavramların siyasal alanda *demokratia* bağlamında nasıl etki ettiğine ilişkindir. Değişim ve bozulma kavramları Platon'da siyasal düzende yer almaktadır. Bu noktada onun mevcut yönetim biçimlerine yönelik eleştirisi, yönetim biçimlerinin değişime ve bozuluşa uğramasından ötürüdür. Bu anlamda *demokratia*'ya yöneltilen eleştiri onun mevcut yönetim biçimi olarak bozulması ve siyasal yozlaşmaya uğramasıdır (Barker 1960: 297).

Platon'un üçüncü eleştirisi ise *demokratia*'nın payandaları olan *isonomia* ve *eleutheria* kavramları bağlamında, Atina *isonomia*'sının ve *eleutheria*'sının meşru hale gelmesiyle, yönetilenlerin devleti yönetmeye kalkmaları sonucunda iş bölümü ilkesinin ve adaletin bozulması, böylece *demokratia*'nın yol açtığı erdemsizliğe, ticarete, zenginleşmeye bağlı olarak Attika-Delos deniz birliğinin Atina'nın deniz ticareti yoluyla emperyalist hareketini gerçekleştirmesine ilişkindir.

Demokratia'nın en önemli özelliği özgürlüktür. Platon, eşitliğin ve özgürlüğün *demokratia*'nın kapsamında geliştiğini kabul eder. *Demokratia* özgürlük tutkusuyla düzenlerin en güzeli gibi görülebilir (Platon 2006: 557c). Böyle bir devlette isteyen yargıçlık yapabilir, ya da canı istemezse yasalara uymak zorunda da değildir. Platon bu yönetim tarzını “tanrılara yaraşır, tatlı bir yaşama tarzı” olarak ifade eder (a.e, 557e). İnsanlara açıkça konuşma (*parrhesia*) imkânı tanıyan demokratik kentteki sözde hoşgörüyü dayanan bu özellikler sonunda insan her şeye izin verdiği bir ahlaka sahip olur (Schofield, 2006, s.110).¹⁹

Demokratik insanın yaşama portresini Platon onun kurallara uymaması ilkesine bağlı olarak çizer. Bu anlamıyla bazı konularda demokratik insan işaret edilerek tutarlı bir davranış sergilemekten uzak, ahlaki kuralların yoksunluğu bağlamında her şeye bukalemun gibi dönebilen; başkalaşabilen her an değişim içerisinde olup tek düzelikten uzak bir yaşam süren bir insan tasvir edilir (Barker 1960: 197).

Demokrasi insanı günü gününe yaşayan insandır (Platon 2006: 561c,d,e).²⁰ Bu insan bazı ahlaki kavramları kullanabilir. O, özgürlüğü, anarşi; ihlali, boyun eğmek; saygısızlık olarak adlandırır (a.e., 560a, 561d). Bu insan eşitlik düşkünü olan adamdır. Demokratik insan alaca bulaca bir yaşam sürer. O, yaşadığı polislin agorasındaki aynadır. Hâlbuki eşitlik ve özgürlük iyi bir yaşamın malzemesi olmaktan öte, kaotik bir durumun malzemeleri haline gelecektir. Böylesine bir devlet, arzularının her birine eşit bir şekilde serbestçe ve hoşnutlukla boyun eğerek, arzularında eşitliği ve özgürlüğü oluşturmak üzere tümüyle eşitlik²¹ ve özgürlük ilkelerini kendi varoluşunun sebebi olarak ortaya koyan devlettir.

Bu devlette birlik, düzen bulmak mümkün değildir. Platon buna bağlı olarak demokratik yönetimi anarşizme benzetmektedir. Onun *demokratia*'yı düzensizlik ve anarşik yönetim biçimi olarak saymasının önemli bir nedeni *demokratia*'nın özgürlük ve

¹⁹ Karş. Platon 2006: 558 c, 557 e, 555a.

²⁰ Karş. Şenel 1970: 39

²¹ Eşitliği, diğer bir ifadeyle (Grekçedeki karşılığı olarak) *isonomia*'yı Herodotos, siyasal anlamda söz sahibi olan topluma ilişkin karar verebilme ilkesi olarak görmektedir. Bkz. Herodotos 1983: 3.80.6.

eşitlik ilkelerinin halkta aşırılığa varmasıdır. Barker'e göre Platon'un demokratik yönetim altında anarşizm olarak adlandırmamız gereken *demokratia* tanımı açıktır:

İnsanlar anarşizmde saltanat yasası olmaksızın, özgür, eşit, sınıfsız ve ulussuz bir yaşam sürmekte fakat saygıdan bihaber olup, bir kralın boyunduruğunda olmaksızın, birbirlerine karşı üstün olmadan ve hiyerarşik bir yapı olmadan toplumdaki varlıklarını sürdürmektedirler. Bu yönüyle *demokratia*, anarşizme benzemektedir (1960: 296).

Platon *demokratia* eleştirisinde *isonomia* ve *eleutheria*'nın yol açtığı olumsuz sonuçlardan biri olarak eğitimsizlerin, bilgisizlerin yönetimde söz sahibi olmalarının yanlışlığı üzerinde de önemle durur.²² Ona göre, demokratik rejimde bilgisiz kimseler yönetimde söz sahibi olmaktadır ve bu rejimin hakim olduğu yerlerde herkes hoşuna gittiği ve arzu ettiği tarzda hareket etmekte, sitenin siyasi ve sosyal uyumu tamamen çığırından çıkmakta, *demokratia* dejenere olmakta, anarşi, düzensizlik ve disiplinsizlik hakim olmakta, bunlardan yararlanan *demagoglar* kuru vaatlerle halkı kandırmaya çalışmaktadır. Bunun sonucunda demagoglar halkı aldatarak kendilerine halkın önderi süsü vermektedirler (Okandan 1948: 509). Bu oluşan durumların sonucu olarak en *khaotik* oluşum ise toplumda iş bölümü ilkesinin yitirilişidir. Toplumdaki iş bölümü ilkesinin gereğince yerine getirilemeyişi adaletin alaşağı edilmesi anlamına gelecektir.

Bu bağlamda **Devlet**, *demokratia*'ya karşı baştan sona bir tepki olarak ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla Platon'un *paideia*'sı demokratik yönetimdeki *paideia* anlayışına karşı çıkışı oluşturur. Böylece **Devlet**, demokrasinin açmazlarının insan ruhu üzerindeki ahlaksızlığa düşüren olumsuzlukların tehlikesinden insanı kurtarma umudu taşıyan, "eğitim üzerine yazılmış ilk denemedir" (Cassirer 2005: 274).²³

Aristokratik Atinalıların demokratik yönetimde yaşaması Atina'nın çöküşü demokrasinin oluşturduğu çok yönlülük, Atina'daki toplumsal ve siyasi değişim yeni bir eğitim anlayışının oluşmasını gerekli kılmıştır. Atina demokrasisinin kendinde barındırdığı nitelikler (*eleutheria* ve *isonomia*), dönemi eğitiminin niteliklerini de oluşturmaktadır.

Tam özgürlüğe dayalı olan Atina demokrasisinin kökeninde olan ticaret büyük ölçüde onun tarihini ve eğilimlerini belirlemiştir. Atina demokrasisinin payandasının ticaret olması kapılarını yabancı insanlara, yabancı fikirlere, yabancı alışkanlıklara, yabancı tanrılara açmasını beraberinde getirmiştir. Bunlar, Helen polislerinin niteliklerinden olan kendi kendine yeterli (*autarkheia*) bir şekilde örgütlenmiş polis hayatı niteliğinin bertaraf edilmesine yol açmıştır. Bu etkiler eğitimde olduğu kadar başka bir yerde çabuk ve belirgin bir şekilde olmamıştır. Bu koşullarda yeni bilgi ihtiyacını karşılamak üzere ortaya çıkan Sofistler, öğretim sistemlerinin merkezine güzel konuşmayı *-rhetorika-* almışlardır. Bunun nedeni dönemin sosyal koşulları gereğince halkı etkilemek için politik faaliyetin ön koşulu olarak güzel konuşmanın ön planda tutulmasıdır (Jaeger 1986: III, s.49,50).

²² Demokratik yönetim, "politika adamının nasıl yetiştiğine aldırış etmez, halkın dostu olup olmadığına bakar" (Platon 2006: 558 b).

²³ Filozofun eğitimi için bkz. Cassirer 2005: 275.

Yeni *paideia*'nın bu tek yanlı ideolojik eğilimi Atina'nın siyasi hayatı ve sosyal yaşamı için tehlikelerini fark ettirmeye başlamıştır. Mevcut gelenekler ve değerler yıkılmış, Atina'da var olan birlik ruhu yaralanmış ve bu durum Atina polisini tehdit eder duruma gelmiştir. Bu noktada belirtilmelidir ki, Platon'un karşı çıkışı mevcut değerlerin değişimi değil, yıkılan değerlerin yerine yenisini önermeyen yıkıcı ve geriye doğru götüren değişimdir.²⁴ Platon'a göre önemli olan, *demokratia*'nın getirdiği bu yozlaşmış toplumda siyasal düzen idealara uygun olmasa da bireysel düzenin uygun olup olmadığıdır. İnsan hiç olmazsa insan olma değeri açısından aslına olan uygunluğu sağlamalıdır. Ruhun kendi doğasına olan uygunluğu ise idealara olan uygunluğu olacaktır (Ağaoğulları 2006: 270). Felsefe burada siyasetin yardımına koşacak 'adalet'in hem kavramını oluşturmasında hem de insanların eylemlerinin ahlaklı olmasında bireye rehberlik edecektir. Bu durumda eğer doğru bir siyasal düzen kurulursa insanların ahlaksal yaşamları da değişebilecektir. Bu da demektir ki, siyasal hayat ahlaki hayata müdahale ediyor, onu değiştiriyor onu yönlendiriyor. Çünkü Platon'un yaşadığı dönem Atina'sında yapılan reformlar neticesinde her vatandaş siyasal yaşamda rol oynamakta kamu işleriyle uğraşmaktadır. Bu anlamda Platon için öncelikli sorun ahlaksal bir varlık olarak insan varlığının ne olduğu ya da ne olacağı sorunudur (a.e.: 214-215).

Siyasal bir varlık olarak insan, ahlaksal varlık yanını da oluşturacaktır. Dolayısıyla insanın ahlaksal varlığını yapılandıran şey, onun siyasal varlığıdır. Platon'un çağı bağlamında demokrasiye eleştiri olarak meydana getirilen ideal devlet tasarımını anlamada sorun, siyasal varlık olarak insan varlığının ne anlama geldiği sorunudur. Siyasal varlık olarak insan, varlığını ancak poliste kazanmaktadır. Poliste insanın görünür olmasına tartışmaları yürütebilmesine imkân veren *agora* insanın varoluş bütünlüğünü oluşturmasında önem arz eder. Burada kamusal ve özel alan arasındaki ilişkinin karşılıklı etkileşimi görülmektedir. Bu ilişki aynı zamanda polis-insan etkileşiminin ilişkisidir (Platon 2006: 435 a, b). Şu durumda polisteki yaşamın kötü olması ve yozlaşması durumunda özel yaşamda ereğine ulaşamaz. Bu da kamusal alan ve özel alan arasındaki ilişkinin değişimi ve bozulması anlamına gelecektir.

Demokratik yönetimde özel alandaki insanın özgürlüğünün kamusal alanda da oluşturulmaya çalışılmasının, eşit olmayanlara eşit hak verilmesiyle sınıflar arasında ayırım yapılmamasının nedeni, Atina demokrasisinin her bir vatandaşa tanıdığı hak olarak *isonomia* ilkesi gereği her vatandaşın kendi işlerini yaparken kamusal işleri de birlikte yapması politikasına karşı çıkıştır. Bu noktada Platon'un eleştirisi doğan çocuklar konusunda altından tunç, demir doğmaları durumunda onların alt sınıfa gönderilmeleri gerektiği hususundadır. Platon'un öne sürdüğü bu tez, ilk başta demokratik bir tavır olarak görülse de fırsat eşitliğinden çok, eşitlikçi düzenin varlığının sürekliliği için bir güvenlik mekanizmasıdır (Barker 1960: 394). Ancak şu da söylenmelidir ki bu görüş Platon'un totaliter toplum yapısının; kast sisteminin zayıflamasına neden olacaktır. Bununla birlikte Platon, ekonomik eşitsizliğe karşı çıkmaktadır (Platon 2006: 594 c). Çünkü ekonomik eşitsizlik, toplumda aşırı yoksul ve aşırı zengin ayırımını oluşturacaktır ki bu, devletin *khaos*'a sürüklenmesi anlamına gelecektir. Platon özgürlüğün aşırılığa vardığı böyle bir toplumda *demokratia*'nın ve onun dayanakları olan eşitliğin ve özgürlüğün oluşturacağı olumsuzluklardan bahseder.

²⁴ Bu insanı ve toplumu yozlaşmaya götüren değişimdir.

Platon *demokratia*'nın iki ilkesinden özgürlük ve eşitliği yapıcı olmayan *demokratia*'nın kimliği olarak belirler. *Demokratia*'da ahlak kuralları önemsenmemektedir. Bunun nedeni demokratik eşitliğin sosyal normları, kuralları ve hiyerarşiyi kendi ilkeleri kapsamında dışlamasıdır (a.e., 563 b).

Bu bağlamda Barker'e göre *demokratia*'da birlik düzen örneğini bulmak mümkün değildir. *Demokratia* otorite boşluğu yaratıp, yasalara saygısızlığı körüklemiştir. *Demokratia*'nın getirdiği *khaos*'la artık hiyerarşik bir düzen ya da iş bölümü ilkesi sağlanamayacaktır. Ahlaki değerlere aldırış edilmeyen bu yönetimde, özgürlüklerin sınırsızca kullanıldığı 'yozlaşma' baş gösterecektir (Ağaoğulları 2006: 229). Platon Atina demokrasisinin siyaseti ahlaktan yoksun bıraktığını görmüş olacak ki **Devlet**'te amaçladığı şeylerden biri olarak bozuk ahlaklı yönetimi insansal ve siyasal yönetimin dışına çıkarmaya çalışır. Siyasetin insansal eylemleri birleştirip örgütleme ve ortak bir ereğe doğru yönlendirme sanatı olduğu dikkate alındığında Platon'un demokratik yönetimdeki çeşitliliği birleştirme amacı güttüğünü anlıyoruz.

Sonuç

Özetle Platon, ideal bir devletin yönetim biçimini (erdemli devlet) meşrulaştıracak biçimde ilkelerini ortaya koymaya çalışmış, ideal devletin ideal insanların toplumdaki görevleri nasıl üstleneceğini göstermiştir. Bu yönüyle o, siyaset felsefesinin önemli sorunlarını tartışmış olup bu soruna ilişkin yanıt denemesine girişmiştir. Bu yanıt denemesinde *demokratia*, yeryüzünde bir yönetim biçimi olarak değişime uğraması dolayısıyla toplumu yozlaşmaya götüren bir yönetim tarzı olarak değerlendirilmiştir. Filozof *demokratia*'yı ideal devlet şeklinin dışında tutup onu kötü yönetim biçimlerinden biri olarak saymaktadır. Bunun nedeni kendi dönemi Atina demokrasisinde *demagogos*'ların *ekkleisia*'ya hâkimiyeti ile durmadan değişen kanaatlerden Atina'nın zarar görmesidir. *Demokratia* çok yönlülüğü ile ideal bir yapı olarak görülse de bir müddet sonra özgürlükleri olabildiğince başıboş bırakması dolayısıyla belli bir yasaya sahip olmayan, düzenden uzak bir *khaos* ortamına dönüşecek koşulları yaratacaktır. *Demokratia*'daki çok yönlülük bilgedeki çok yönlülüğü oluşturmuştur. Böylece Atina demokrasisindeki –diğer demokratik yönetimlerde olduğu gibi- çok seslilik, insanların kullandıkları kavramların içerikleri hususunda bireyler arasında birlik sağlanamamasına yol açmıştır. İnsanların birbirleriyle uzlaşa sağlayamamalarına neden olacak bu durum ise nihayetinde toplumda anarşi ve düzensizliğin oluşumuna ön ayak olacaktır.

Platon'un *demokratia* eleştirisi döneminin politik gücünün geleneksel uygulama biçimine yönelik eleştirisinin bir parçasıdır. Onun kuracağı ideal *demokratia* olsa olsa *ethos* ve *demokratia* arasında kurulacak yönetim biçimi olacaktır. Filozof bu anlamda *ethos* ve siyaset arasında bir ilişki kurmaktadır. Bu, siyasetin ahlak önünde diz çökeceğinin habercisidir.

The Concept Of *Demokratia* in Plato

Abstract

Democracy, which could be defined as the power of the folk appears to be a concept that have interested people of every age and have gained different meanings. Plato, while discussing this concept in philosophy and trying to answer the problems about it has handled the concept of *democratia* in detail, according to the transformations between the administration forms (*timocracy, tyranny, oligarchy, patriarchy*). According to Plato, the *democratia* as an existing regime will lead the society to political corruption. At this point, it should be made a discrimination between the concepts of conversion and degeneration. Though conversion which makes something into object a process is a concept that is inquired into epistemological and ontological basis, degeneration which isn't comply with principle concerning existence is concept inquired into ethics basis.

Research about *democratia* is a concept which should be inquired into both epistemological-ontological and ethics basis. The reason for conversion (*metaboleus, eos*) and degeneration (*etheo; etho*) in the democratic governance arises from equality and liberty which go overboard in public. On that sense *democratia* is similar to anarchy. In fact people (man) is sceptreless, free, uncircumscribed, but man: equal unclassed, tribeless, and nationless, exempt from awe, worship, degree, the king over himself. Society which goes the rounds anarchy falls short of one's goal. This goal arises from concepts of *eudaimonia* (happiness) and *ethos* (ethics). The goal is to reach a just society. If anarchism sways in a social, the social will fall short of one's goals. This goal come out concepts of *eudaimonia* and *ethos*. The goal is to reach a virtuous society, just. Even though it isn't possible to reach entirely this in sensible universe, it should be created the closest of government to the ideal form of community.

In this regard Plato falls about for a just political system where is hold the key to change people's lives in terms of moral on condition that philosophy make use of. The most important issue for the republic (*politeia*) which causes to be found a ideal state is matter of what is justice. This matter is the result of him affect the conditions of the Plato age. The matter is a heroic philosophical issue (problem) in theory and a serious life issue in praxis. But justice will instill *esprit de corps* in city state and reach *eudaimonia* (the happiness) to the community. For that reason, erudition and rule combined.

According to Plato who makes an analogy between governments and human natures in the governments democratic governance contain within itself circumstances which cause to be lost sense of virtue which (that) abstains from to be fair. Because a society is virtuous, it has got social order and virtue of a human is probably harmony which is created by a man with his own. Justice but will be a matter of where the order. Although the order of society does one's part quintessentially of every citizen, the order (harmony) in one's own means to be provided mental authority his spirit.

In this direction democratic human who lives from day to day in democratic governance. The human understands that freedom is anarchy and violation submits and is disrespect *democratia* is a government that isn't a real science. Concordantly in this study is tried to shows that *democratia* isn't a just form of

government. In this study in order to ground Plato's concept of *democratia*, the space of meaning and action that the concept of took in ancient greece will be mentioned for a beter understanding of the philosophers concerns about the *democratia* and the dialogs **Republic, Statesman, Laws** will be held as basis dialogues in order to research how this concept is discussed the philosophical field in the works of the philosopher. The thesis which is put forward in our study is had an attitude by Plato who is militate against *democratia*. In spite of the fact that philosopher was in a moderate attitude about *democratia* his own period when is old age and maturity. He insisently put emphasis on *democratia* which leads to the corruption society.

Keywords

Democratia, Republic, Law, Ethics, Mind, Statesman, Education (*Paideia*).

KAYNAKLAR

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali (2006) Kent Devletinden İmparatorluğa, İstanbul: İmge Kitabevi.

ARİSTOTELES (2005) Atinalıların Devleti (Çev. Furkan Akderin), İstanbul: Alfa Basım yayım Dağıtım.

BARKER, Ernest. (1960). Greek Political Theory; Plato And His Prodecessors, New York: UniversityPaperbacks.

BARKER, Ernest (1906) The Political Thought Of Plato And Aristotle Political Thought, New York: Dover Publications.

BOİSACQ, Emile (1938) Langue Grecque, Dictionnaire Etymologique, Paris: Librairie C. Klincksieck.

CASSİRER, Ernst (2005) Devlet Efsanesi (Çev. Necla Arat), İstanbul: Say Yayınları.

HERODOTOS (1983) Herodot Tarihi, Çev. Muntekim Ökmen; Yunanca Aslıyla Karşılaştıran Ve Sunan, Azra Erhat, İstanbul: Remzi Kitabevi.

HORNBLOWER Simon, Antony Spawforth. (1996). The Oxford Classical Dictionary (3. Baskı), New York: Oxford University Press.

WERNER Jaeger (1986) Paideia: TheIdeals Of Greek Culture Volume III, The Conflict Of Cultural İdeals İn The Age Of Plato (Translated From The Germany By Gilbert Highet), New York: Oxford UniversityPress.

KIŞLALI, Ahmet Taner (1984) “Eski Yunan’da Demokrasi Ve Demokratik Düşünce”, *Amme İdaresi Dergisi*, No.1, s.63-77

LİDDLLE, Henry George-SCOTT, Robert (2003) Greek-English Lexicon (5. Baskı), New York: Oxford At The Clarendon Press.

LİDDLLE, Henry George-SCOTT, Robert (1968) Greek-English Lexicon, New York: Oxford At The Clarendon Press.

OKANDAN, Recai G (1948) “İlkçağda Demokratik Ve Antidemokratik Görüşler”, C.XIV, sayı:3-4, İstanbul: *İÜHFİM*, s.501-520.

ÖZDEMİR, Yavuz, Ufuk Şimşek, Elif Aktaş (2006) “Demokrasi Üzerine”, Sayı:14, *KKEFD/JOKKEF*.

PLATON (2007) Yasalar, Çev. Candan Şentuna, Saffet Babür, İstanbul: Kabcacı Yayınları.

PLATON (2002) Devlet, Çev. Hüseyin Demirhan, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

PLATON (1992) Devlet Adamı, Çev. Dr. Behice Boran, Mehmet Karasan, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

POPPER, Carl R (2008) Açık Toplum Ve Düşmanları, Çev. Mete Tuncay, Ankara: Sevinç Matbaası.

SCHOFİELD, Malcolm (2006), Founders Of Modern Political And Social Thought; Plato, New York, Oxford University Press.

ŞENEL, Alâeddin (1970) Eski Yunan’da Eşitlik Ve Eşitsizlik Üstüne, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

ŞENEL, Alaeddin (2008) Düşünceler Tarihi, Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları.

TEKİN, Oğuz (2008) Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş, İstanbul: İletişim Yayınları.

